

Sygn. akt III CZP 14/13

POSTANOWIENIE

Dnia 5 kwietnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

SSN Maria Szulc

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Państwowe Gospodarstwo Leśne
Lasy Państwowe - Nadleśnictwo G.

przeciwko K. S. sp. z o.o. w S.

o zapłatę,

na posiedzeniu jawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 5 kwietnia 2013 r.,

na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego

przez Sąd Okręgowy w S.

postanowieniem z dnia 5 listopada 2012 r.,

„Czy dopuszczalne jest na etapie postępowania apelacyjnego,
w razie stwierdzenia, że za Skarb Państwa będący powodem
wszystkie czynności procesowe podejmował organ jednostki
organizacyjnej Lasów Państwowych, z której działalnością nie
wiąże się dochodzone roszczenie, wskazanie przez sąd drugiej
instancji właściwej jednostki?”

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 29 marca 2012 r. Sąd Rejonowy w S. uwzględnił powództwo Skarbu Państwa - Nadleśnictwa G. skierowane przeciwko K. S. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością o zapłatę kwoty 3.401,01 złotych z ustawowymi odsetkami tytułem kary umownej zastrzeżonej w umowie kupna - sprzedaży z dnia 21 grudnia 2009 r. zawartej pomiędzy pozwaną spółką a Skarbem Państwa, w którego imieniu występowała inna jednostka organizacyjna a mianowicie Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe – Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych reprezentowana przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych. W umowie tej zapisano, że Dyrektor Generalny działa w imieniu jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych. W uzasadnieniu wyroku Sąd Rejonowy przyjął, że dochodzone roszczenie wiąże się z działalnością Nadleśnictwa G. albowiem dochód ze sprzedaży miały czerpać nadleśnictwa.

Przy rozpoznaniu sprawy, na skutek apelacji strony pozwanej, Sąd Okręgowy w S. powziął wątpliwość, czy w przypadku stwierdzenia, dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, że dochodzone roszczenie nie jest związane z działalnością jednostki organizacyjnej Lasów Państwowych, która wykonywała dotychczas czynności procesowe, dopuszczalne jest wskazanie przez sąd drugiej instancji właściwej jednostki. Wątpliwość sformułowana w uchwale o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego wiązała się ze stwierdzeniem przez Sąd Okręgowy, że nie ma podstaw do przyjęcia, że dochodzenie kary umownej z umowy zawartej przez Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych jest roszczeniem związanym z działalnością Nadleśnictwa G.

Według Sądu Okręgowego, rozważania dotyczące skutków wskazania niewłaściwej jednostki organizacyjnej jako *statio fisci* Skarbu Państwa zwykle koncentrują się na sytuacji Skarbu Państwa jako pozwanego. W tym zakresie dominuje pogląd, że w razie wskazania przez powoda jednostki organizacyjnej pozwanego Skarbu Państwa, z której działalnością nie wiąże się dochodzone roszczenie, sąd powinien z urzędu ustalić właściwą jednostkę, przy czym uzupełnienie braku w zakresie prawidłowego określenia strony pozwanej powinno

nastąpić nie w trybie wezwania do wzięcia udziału w sprawie (art. 194 § 3 k.p.c.), lecz w płaszczyźnie właściwej reprezentacji uregulowanej w art. 67 § 2 k.p.c. (tak Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 11 stycznia 1974 r., II CR 685/73, OSNC 1975, nr 1, poz. 10; z dnia 17 marca 2010 r., II CSK 393/09, niepubl.). Sąd Okręgowy wskazał, odwołując się do piśmiennictwa i orzecznictwa, że w takiej sytuacji trudno byłoby odmówić żądaniu właściwej jednostki organizacyjnej powtórzenia dotychczasowego postępowanie w całości lub w części. Powyższe uzasadnia wątpliwość co do dopuszczalności „wprowadzenia innego *statio fisci* dopiero w postępowaniu apelacyjnym.

Według Sądu Okręgowego, konieczność wskazania właściwego *statio fisci* zachodzi nie tylko wówczas, gdy Skarb Państwa jest pozwany. Obowiązek czuwania nad tym, aby Skarb Państwa był reprezentowany w sposób prawidłowy obciąża sąd również wtedy, gdy Skarb Państwa jest powodem. O ile wymaganie określenia właściwego *statio fisci* można usprawiedliwić potrzebą zapewnienia Skarbowi Państwa możliwości obrony jego praw, gdy Skarb Państwa jest pozwany, o tyle kwestia ta, gdy Skarb Państwa jest powodem powinna być rozważana w aspekcie równości stron. Sąd Okręgowy jeszcze raz podkreślił, że chodzi nie tyle o rozstrzygnięcie, czy w ogóle wskazanie właściwej jednostki organizacyjnej jest dopuszczalne, ale czy jest to dopuszczalne w fazie postępowania apelacyjnego. Zasada równości stron procesu oznacza, że strony muszą posiadać zagwarantowaną jednakową możliwość obrony swoich interesów. Według Sądu Okręgowego problematyczne wydaje się zachowanie tej zasady, gdy wskazanie właściwego *statio fisci* po stronie Skarbu Państwa jako powoda, ma nastąpić dopiero w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Institucja zagadnienia prawnego ma charakter wyjątkowy, gdyż ingeruje w niezawisłość sędziowską, co wymaga ścisłej interpretacji normy dopuszczającej podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały. Dlatego, poza innymi warunkami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 2011 r., III CZP 110/10, niepubl.), pytanie sądu drugiej instancji musi dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście poważne wątpliwości (zob. np. postanowienia Sądu Najwyższego

z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 38/09, niepubl., z dnia 8 sierpnia 2012 r., III CZP 43/12, niepubl.) a jego rozstrzygnięcie ma znaczenie dla rozpoznania wniesionego środka odwoławczego.

Uzasadniając związek przedstawionego zagadnienia prawnego z rozpoznawaną sprawą Sąd Okręgowy stwierdził jedynie, że roszczenie jakiego dochodzi Skarb Państwa wynika z umowy, którą zawarł Dyrektor Generalny Lasów Państwowych, a pomimo zapisu w umowie, że została ona zawarta w imieniu jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, nie zostały przedstawione dowody na istnienie upoważnienia tych jednostek. To stwierdzenie nie jest wystarczające do przyjęcia istnienia związku przedstawionego zagadnienia z rozstrzygnięciem Sądu Apelacyjnego. Brak jest zwłaszcza dostatecznych ustaleń i pogłębionych rozważań, dotyczących procedury zawarcia i wykonania przedmiotowej umowy oraz pozycji i roli jaką w jej wykonaniu miały odgrywać inne, nieposiadające osobowości prawnej, jednostki organizacyjne uprawnione do reprezentacji Skarbu Państwa wymienione w art. 32 ust. 1 i 2 w związku z art. 4 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (jedn. tekst Dz. U. z 2011 r., Nr 12, poz. 59 ze zm. – dalej jako ustawa o lasach, zob. też uzasadnienie wyroku Sądu najwyższego z 14 września 2006 r., III CSK 59/06, niepubl.). Zgodnie z tymi przepisami, lasami stanowiącymi własność Skarbu Państwa zarządza Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe nieposiadające osobowości prawnej, którego jednostki organizacyjne wymienione w ustawie reprezentują Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, każda w zakresie swojego działania. Zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy o lasach, w ramach sprawowanego zarządu Lasy Państwowe prowadzą gospodarkę leśną oraz gospodarkę gruntami i innymi nieruchomościami oraz nieruchomościami związanymi z gospodarką leśną. Z kolei w art. 6 ust. 1 pkt 1 tej ustawy za gospodarkę leśną uznaje się działalność leśną w zakresie urządzania, ochrony i zagospodarowania lasu, utrzymania i powiększania zasobów i upraw leśnych, gospodarowanie zwierzyną, pozyskiwania - z wyjątkiem skupu - drewna i innych produktów leśnych a także sprzedaż tych produktów a zatem także sprzedaż drewna. Zgodnie z art. 35 ust. 1 ustawy o lasach w nadleśnictwie gospodarkę leśną prowadzi samodzielnie nadleśniczy, który też reprezentuje Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych w zakresie swojego działania. W związku

z przytoczoną regulacją dotyczącą zadań Skarbu Państwa w odniesieniu do lasów państwowych wymaga podkreślenia, że zawarte w art. 67 § 2 k.p.c. odwołanie do „związku z działalnością” danej jednostki organizacyjnej z dochodzonym roszczeniem wskazuje na szerokie rozumienie tego określenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lipca 2011 r., I CSK 582/10, niepubl. oraz postanowienie z dnia 10 lutego 2011 r., IV CSK 272/10, niepubl.). Przewidziane w art. 67 § 2 k.p.c. kryterium wyboru jednostki reprezentującej Skarb Państwa ma charakter materialnoprawny. Dochodzone roszczenie może pozostawać w związku z działalnością więcej niż jednej jednostki organizacyjnej. Niezależnie od wielości państwowych jednostek organizacyjnych, z których działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, stroną postępowania jest zawsze Skarb Państwa, który zgodnie z treścią art. 33 k.c. jest osobą prawną. Skarb Państwa jest również stroną umowy, z której wywodzone jest roszczenie.

Drugie z wymienionych wyżej wymagań polega na tym, że zagadnienie przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia musi budzić poważne wątpliwości pytającego Sądu. Przymiotnik kwalifikujący oznacza, że w razie powstania wątpliwości pierwszego stopnia, tj. zwykłych, sąd odwoławczy obowiązany jest rozwiązywać je we własnym zakresie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 kwietnia 2010 r., sygn. akt III CZP 17/2010, niepubl. z dnia 12 października 2005 r., III CZP 68/05, niepubl.). W postanowieniu z dnia 29 października 2009 r. (sygn. akt III CZP 74/09, niepubl.) Sąd Najwyższy podkreślił, że nie jest jego zadaniem zastępowanie sądów powszechnych w orzekaniu, poprzez dokonywanie zwykłej, przynależnej każdemu sądowi interpretacji przepisów, z wykorzystaniem wiedzy, jaką niosą same przepisy oraz ich rozumienie w dotychczasowym orzecznictwie i doktrynie prawa.

W związku z tym trzeba zważyć, że Sąd Najwyższy wielokrotnie odnosił się do kwestii brania pod uwagę z urzędu właściwej reprezentacji pozwanego Skarbu Państwa w postępowaniu apelacyjnym wskazując jako podstawę tego obowiązku art. 202 zd. 2 k.p.c., który z mocy art. 391 § 1 k.p.c. ma w tym postępowaniu odpowiednie zastosowanie (zob. m. in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 2009 r., III CZP 45/09, niepubl.). W uzasadnieniu wyroku z dnia 14 kwietnia 1999 r. (sygn. akt III CKN 1239/98 niepubl.) Sąd Najwyższy zaaprobował

zawiadomienie przez sąd drugiej instancji o dochodzonym roszczeniu nowych jednostek organizacyjnych Skarbu Państwa i umożliwienie im czynnego, merytorycznego włączenia się do procesu. Pogląd, zgodnie z którym Sąd II instancji powinien czuwać nad należytym oznaczeniem *statio fisci*, wyrażony również został w uzasadnieniu wyroku z dnia 5 listopada 2008 r., III SK 5/08, niepubl. Także przedstawiciele doktryny wyrażają stanowisko, zgodnie z którym dopuszczalne jest wskazanie właściwej *statio fisci* przez sąd drugiej instancji.

Sąd Okręgowy aprobuując to stanowisko dopuścił co do zasady konieczność wskazania właściwej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa także wtedy, gdy Skarb Państwa jest powodem w sprawie. Przytoczył w tym zakresie uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2001 r. (sygn. akt III CZP 10/01, w którym Sąd Najwyższy podniósł, że takim działaniem sąd nie doprowadza do podmiotowej zmiany powództwa, lecz tylko do prawidłowego określenia (uściślenia) strony procesowej. Do tego nurtu orzecznictwa, poza wymienioną przez Sąd Okręgowy uchwałą, można zaliczyć także wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., IV CSK 244/05, niepubl.; z dnia 5 listopada 2008 r., IV SK 5/08, OSNP 2010, z. 11 - 12 oraz uchwałę z dnia 29 czerwca 2000 r., III CZP 19/00, Wokanda 2000/8/7).

Jedyna, wyrażona przez Sąd Okręgowy wątpliwość wiąże się z rozstrzygnięciem, czy wskazanie przez sąd właściwej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa występującego w roli powoda dopuszczalne jest na etapie postępowania apelacyjnego. Wątpliwość tę ma usprawiedliwiać wymaganie zagwarantowania jednakowej obrony interesów stron procesu. Nie stanowi to jednak uzasadnionej przyczyny wystąpienia na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. o rozstrzygnięcie przez Sąd Najwyższy.

Zważyć bowiem trzeba, że wymienione przez Sąd Okręgowy gwarancje powinny odnosić się do każdego etapu postępowania. Przez zmianę *statio fisci* Skarbu Państwa nie dochodzi do zmiany strony procesowej. Trudno wobec tego doszukiwać się naruszenia zasady równości stron przez zmianę jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa. Jest to szczególna osoba prawna, która personifikując państwo nie ma siedziby, ani organów w rozumieniu art. 38 k.c., a za

nią podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, lub organ jednostki nadrzędnej (art. 67 § 2 k.p.c., zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2006 r., I CSK 127/06, niepubl.). Jak wskazuje się w literaturze, w interesie społeczeństwa leży więc ochrona Skarbu Państwa, co znajduje wyraz w różnych przepisach postępowania poza art. 67 § 2 zob. art. 749, 1060 k.p.c. Poza tym trzeba uwzględnić, iż w przyjętym modelu apelacji pełnej (*cum beneficio novorum*) rolą sądu odwoławczego jest naprawienie błędów stron a także błędów popełnionych przez sąd pierwszej instancji. Wobec tego sąd drugiej instancji może, podobnie jak sąd pierwszej instancji, naprawić uchybienie, które może polegać na wskazaniu niewłaściwej jednostki organizacyjnej Skarbu Państwa, z której działalnością wiąże dochodzone roszczenie. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 23 maja 2012 r. (sygn. akt II CSK 274/11, niepubl.) przyjęty w kodeksie postępowania cywilnego model apelacji pełnej pozwala na sanowanie w postępowaniu apelacyjnym także niektórych przypadków nieważności postępowania zachodzących przed sądem pierwszej instancji.

Jak wynika z uzasadnienia postanowienia o przedstawieniu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego istotne wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą przede wszystkim, kwestii związanych ze skutkami stwierdzenia wadliwej reprezentacji Skarbu Państwa na etapie postępowania apelacyjnego oraz rodzaju orzeczenia, jakie powinien w tej sytuacji wydać sąd drugiej instancji. Trzeba jednak uwzględnić, iż poza koniecznością spełnienia podniesionych warunków wystąpienia do Sądu Najwyższego, kwestie te nie były objęte przedstawionym zagadnieniem prawnym.

Z tych wszystkich względów, wobec braku przesłanek określonych w art. 390 § 1 Sąd Najwyższy orzekł jak wyżej.